

Глебова Андріана Андріївна,
асистент учителя
Мукачівська загальноосвітня школа I–III ступенів № 13
Мукачівської міської ради Закарпатської області

ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНА ТЕХНОЛОГІЯ НАВЧАННЯ В ПРАКТИЦІ РОБОТИ АСИСТЕНТА ВЧИТЕЛЯ

PERSONALLY ORIENTED LEARNING TECHNOLOGY IN THE PRACTICE OF TEACHER'S ASSISTANT WORK

У статті розкрито методи особистісно орієнтованої технології навчання та їх застосування у практиці роботи вчителя, асистента вчителя початкової школи. У центрі особистісно орієнтованої технології є дитина, її здібності, інтереси, застосування методів, прийомів, що мотивують її до навчання і забезпечать формування ключових та предметних компетентностей. Для навчання, виховання та розвитку дитини з особливими освітніми потребами треба забезпечити комфортні психолого-педагогічні умови, над чим повинна працювати команда супроводу. З'ясовано принципи особистісно орієнтованого навчання, серед яких: принцип неповторності кожної дитини; принцип визнання відсутності нездібних дітей; принцип урахування нерівності розумових здібностей дітей; принцип індивідуалізації навчально-виховного процесу; принцип урахування індивідуальних особливостей учнів; принцип отримання позитивних відчуттів від навчання та ін. Наведено приклади застосування методів особистісно орієнтованої технології у навчанні дітей з інтелектуальними порушеннями у початковій школі: ігрових (охоплюють різні сфери розвитку дитини з ІП: пізнавальну, естетичну, етичну й дають можливість для самовираження, рефлексії); тренувальних вправ (спрямовані на розвиток довільної уваги, дрібної моторики); метод наслідування (сприяє формуванню в учня з ІП пізнавальних умінь, інтересів); моделювання (моделювання ситуації поведінки на вулиці, у друзів, у школі). Відзначено, що у разі застосування леґо-конструктора реалізуються принципи природовідповідності (враховується вік дитини); систематичності, повторюваності та наочності навчання; співробітництва.

Акцентовано увагу на тому, що тільки у спільній діяльності у процесі реалізації принципів дитиноцентризму, педагогіки партнерства можна досягти успіхів. За особистісно орієнтованої технології навчання учень є суб'єктом освіти (у супроводі асистента вчителя); учитель виконує консультативну навчальну роль, асистент учителя й команда супроводу – спрямовують діяльність дитини з ІП на особистісний її розвиток.

Ключові слова: дитина з інтелектуальними порушеннями, особистісно орієнтована технологія навчання, інклюзивне навчання, педагогіка партнерства, методи навчання.

The article describes the methods of personally oriented learning technology and their application in the work practice of a teacher, assistant teacher of an elementary school. At the center of the personally oriented technology is the child, his abilities, interests, application of methods, teaching techniques that motivate him to study and ensure the formation of key and subject competencies. For the education, upbringing and development of a child with educational needs, it is necessary to provide comfortable psychological and pedagogical conditions, which should be the main focus of the support team. The principles of personally oriented education have been clarified, including: the principle of uniqueness of each child; the principle of recognizing the "absence" of disabled children; the principle of taking into account the inequality of mental abilities of children; the principle of individualization of the educational process; the principle of taking into account the individual characteristics of students; the principle of obtaining positive feelings from learning etc.

Examples of the use of methods of personally-oriented technology in the education of children with intellectual disabilities in primary school are provided: games (cover various areas of development of a child with intellectual disabilities: cognitive, aesthetic, ethical and provide an opportunity for self-expression and reflection); training exercises (aimed at the development of voluntary attention, fine motor skills); the imitation method (contributes to the formation of cognitive skills and interests of a student with intellectual disabilities); simulation (simulation of the situation of behavior on the street, with friends, at school). It is noted that when using a Lego constructor, the principles of conformity to nature are implemented (the age of the child is taken into account); systematicity, repeatability and clarity of training; cooperation.

Attention is focused on the fact that success can be achieved only in joint activities in the process of implementing the principles of child-centeredness and partnership pedagogy. According to the personally oriented learning technology, the student is the subject of education (accompanied by a teacher's assistant); the teacher performs a consultative educational role, the teacher's assistant and the support team direct the activities of the child with intellectual disability to his personal development.

Key words: child with intellectual disabilities, personally oriented learning technology, inclusive learning, partnership pedagogy, learning methods.

Постановка проблеми. Реформування закладів загальної середньої освіти дало можливість інтегруватися учням з особливими освітніми потребами в учнівську спільноту. Закон України «Про освіту» передбачає термінологію та підходи до навчання такої категорії дітей. «Заклади освіти створюють умови для навчання осіб з особливими освітніми потребами відповідно до індивідуальної програми розвитку та з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей. Заклад освіти відповідно до законодавства організовує та/або забезпечує надання особам з особливими освітніми потребами психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг, а також допоміжних засобів для навчання» [4].

Інноваційний підхід до освітнього процесу ЗЗСО вимагає застосування нестандартних методів, прийомів, форм, засобів навчання. Науковцями, вчителями-методистами розроблено низку педагогічних технологій навчання, з-поміж яких виокремлюємо особистісно орієнтовану. Вважаємо наш вибір обґрунтованим і доцільним, виходячи зі специфіки навчання дітей з інтелектуальними порушеннями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дитиноцентризм є провідною ідеєю у навчанні, вихованні та розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями. Учені В. Синьов, Д. Шульженко розкривають психологію інклюзивної освіти учнів зі спектром інтелектуальних та аутистичних порушень. В. Синьов, М. Шеремет, Л. Руденко, Д. Шульженко у статті «Освітньо-психологічна інтеграція школярів із психофізичними порушеннями у сучасних умовах України» представили авторську психолого-педагогічну позицію до проблем, які виникли внаслідок упровадження інклюзивної форми освіти та розглянули питання освітньої інтеграції дітей із психофізичними порушеннями.

С. Миронова у навчальному посібнику «Педагогіка інклюзивної освіти» висвітлює підходи до реалізації інклюзивної освіти як нової соціальної моделі у світі та Україні, що важливо для розробки технологій навчання. А. Колупаєвою проведено низку досліджень щодо навчання дітей з ООП. У публікаціях авторки розкрито їхні психологічні особливості, сучасні підходи до включення дітей в освітній процес, технології навчання. Н. Дятленко, Н. Софій, О. Мартинчук, Ю. Найда у посібнику «Асистент учителя в інклюзивному класі» під заг. ред. М. Войцехівського розкрито специфіку діяльності асистента вчителя.

М. Михайліченко, Я. Рудик подають технології навчання, зокрема й в умовах дистанційного

навчання. Сучасні засоби ІКТ підтримки інклюзивного навчання вивчені дослідниками: А. Гета, В. Заїка, В. Коваленко за заг. ред. Ю. Носенко. Акцентовано увагу на інформаційно-комунікаційних технологіях підтримки інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти, комп'ютерних іграх як засобу навчання дітей з ООП.

Особистісно орієнтовані технології навчання, відповідно методи навчання, досліджуються А. Колупаєвою, С. Литвиною, С. Мироною, Н. Софій та іншими. За словами учених, освітній особистісно орієнтований процес передбачає залучення дитини у загальноосвітнє середовище, забезпечення доступності освітніх програм шляхом диверсифікації різноманітних форм та методів, забезпечення гнучкості курікулуму, адаптації дидактичних технологій та надання додаткових освітніх послуг і підтримки (А. Колупаєва). Дослідниками інклюзивного навчання розкрито особливості диференційованого викладання. О. Боряк вивчено теорію і практику формування мовленнєвої діяльності розумово відсталіх дітей молодшого шкільного віку. Ю. Шевченко узагальнюється закордонний та вітчизняний досвід у галузі психологічного розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями, розкривається поняття «інтелектуальні порушення» у дітей, особливості розвитку мислення, пам'яті, уваги, уяви, емоційно-вольової сфери.

Інноваційні технології навчання дітей з особливими освітніми потребами, з інтелектуальними порушеннями зокрема, знайшли своє відображення у наукових пошуках А. Веремчук та О. Хом'як. Ученими проаналізовано технології індивідуалізації освітнього процесу; технології спільного викладання в інклюзивному класі; технології подолання навчальних і поведінкових труднощів; технології адаптації освітнього середовища. Низка авторів (О. Чеботарьова, Г. Блеч, І. Гладченко, С. Трикоз, І. Сухіна, Н. Ярмола) представила такі технології навчання: ігрові, інформаційно-комунікаційні, інтерактивні, проєктні, арт-терапевтичні, комунікативні, здоров'язбе-режувальні, квестові.

Постановка завдання. Метою статті є з'ясування методів особистісно орієнтованої технології навчання та їх застосування у практиці роботи вчителя, асистента вчителя початкової школи.

Виклад основного матеріалу. У центрі особистісно орієнтованої технології є дитина, її здібності, інтереси, застосування методів, прийомів навчання, що мотивують її до навчання і забезпечать формування ключових та предметних

компетентностей. Для навчання, виховання та розвитку дитини з освітніми потребами треба забезпечити комфортні психолого-педагогічні умови, над чим повинна працювати команда супроводу. З позиції Г. Дятко: «Саме особистісно орієнтовані технології ставлять сьогодні в центр усієї шкільної освітньої системи особистість дитини, забезпечення комфортних, безконфліктних та безпечних умов її розвитку, реалізації природних потенціалів. Епіцентром освіти стає учень. За словами Джона Дьюї, «дитина – це сонце, навколо якого обертаються усі навчальні засоби. Дитини – початок, центр і кінець усього» [1, с. 396].

О. Пехота формує особистісно орієнтоване навчання як процес психолого-педагогічної допомоги дитині у становленні її суб'єктивності, культурної ідентифікації, соціалізації, життєвому самовизначенні [3].

Серед принципів особистісно орієнтованого навчання виокремлюють: принцип неповторності кожної дитини; принцип визнання відсутності нездібних дітей; принцип урахування нерівності розумових здібностей дітей; принцип індивідуалізації навчально-виховного процесу; принцип урахування індивідуальних особливостей учнів; принцип отримання позитивних відчуттів від навчання; принцип навчання через подолання труднощів; принцип дослідницького підходу до предмета вивчення; принцип обов'язковості самостійної розумової праці учнів у процесі навчання; принцип людяності, чуйності і тактовності стосовно учнів; принцип розуміння оцінювання знань учнів як інструмента виховання; принцип взаємозалежності колективу та особистості у навчанні; принцип залежності особистості учня від особистості вчителя; принцип визнання навчально-виховного процесу як складної системи [2, с. 30].

Вважаємо, що у професійній діяльності вчителя, асистента вчителя у інклюзивному класі вкрай важливо дотриматися зазначених принципів навчання. Окрім того, слід усій Команді супроводу дитини спрямувати свою роботу з орієнтиром на особистість.

Завдання особистісно орієнтованої технології навчання розкриті у статті О. Савченко:

- розвинути індивідуальні пізнавальні здібності кожної дитини;
- максимально виявити, ініціювати, використати, «окультурити» індивідуальний досвід дитини;
- допомогти особистості пізнати себе, самовизначитись та самореалізуватись, а не формувати попередньо задані якості;

– сформувати в особистості культуру життєдіяльності, яка дає можливість продуктивно будувати своє повсякденне життя, правильно визначити лінії життя [5, с. 15].

Над проблемою особистісного розвитку дитини з інтелектуальними порушеннями працюють учні, вчителі початкової школи, асистенти вчителя, психологи, батьки.

Для добірки методів особистісно орієнтованої технології навчання нами з'ясовано умови індивідуально-особистісного розвитку учнів. За К. Боднар, у рамках програми (тематичного планування) учитель повинен мати дидактичний матеріал, який варіює вид і форму подачі навчального матеріалу, а учень має свободу вибору завдання (те саме завдання повинно забезпечити можливість його виконання через образ, слово, схему, моделювання і под.); виявлення ставлення учня до учіння, аналіз використаних учнем різноманітних способів опрацювання навчального матеріалу (вибір найраціональніших з них, зіставлення своїх і чужих способів, їх аналіз, обговорення, аргументація, застосування тощо); спрямованість учителя на навчальні можливості кожного учня; складання індивідуальної карти особистісного (пізнавального) розвитку дитини, індивідуальної корекційної програми навчання з опорою передовсім на успіх у досягненні позитивних навчальних результатів; побудова уроку, спрямованого на створення умов самореалізації, самостійності кожного учня; розкриття і максимальне використання суб'єктивного досвіду дитини; стимулювання учнів до використання різноманітних способів виконання завдань з правом на помилку; на застосування активних форм спілкування [6].

У процесі професійної діяльності нами застосовуються такі методи особистісно орієнтованої технології навчання.

Ігровий. Робота з леґо-конструктором. Початкова школа забезпечена леґо-конструкторами, тому це доступний пізнавального та розвивального характеру засіб навчання. Його застосування, на наш погляд, у класах з інклюзивним навчанням найбільш ефективним є тоді, коли учні працюють у групах. Він дає можливість індивідуалізувати роботу з дітьми й на початковому етапі вправи виконуються разом з асистентом. Для школярів з інтелектуальними порушеннями пропонувалися такі завдання:

- 3 цеглинок леґо-конструктора змодельовати букву (у букварний період навчання грамоти, 1 клас. До прикладу, моделювання М, Н, П, Е, Т).

– Побудувати хатинку, де житимуть цифри. Вставити в цю хатинку цифри – 1, 4, 7.

– Знайти зайві деталі у дитячому потязі. Учневі пропонується іграшка-потяг, що містить зайві елементи.

– Скласти трикутник синього кольору, порахувати кількість цеглинок у ньому.

Відзначимо, що у разі застосування леґо-конструктора реалізуються принципи природовідповідності (враховується вік дитини); систематичності, повторюваності та наочності навчання; співробітництва; особистісно орієнтованого підходу, адже педагог опирається на досвід дитини та її емоційний стан.

Як показує дослідження, учні із захопленням працюють із цим засобом навчання, однак їм складно дібрати форму будинку та кольорову гаму (фундамент, дах різних кольорів).

Асистенту вчителя слід застосовувати конструювання за умови, що передбачає відсутність зразка, а тільки задаються параметри, яким споруда повинна відповідати (будиночок для песика повинен бути маленьким, а для коника – великим). Наприклад, за аналогією на основі предметного малюнка пропонується скласти будинок для кішки, доріжку через сад, міст через річку та ін. При цьому акцентуємо увагу на розвиток здоров'язберігаючої компетентності: як рухатись дорогою, переходити міст через річку та ін. Наступні завдання стосуються мистецької освітньої галузі, якого кольору дерево влітку? восени? Якого кольору небо? сонечко? (вибрати цеглинку відповідного кольору).

Гра «Малювання пальчиками». Метою її є розвиток кисті руки й формування логічного мислення. Учень малює пальчиками у спеціальних розмальовках. Як показує спостереження, школяреві подобається робити відбиток своєї долоні. Потім ускладнити завдання: дібрати колір фломастера й замалювати долоню.

Інтелектуальні ігри. Вони спрямовані на розвиток пам'яті, уваги, спостережливості у дітей з ІІІ. Завдання:

1. Учневі пропонуються два намальовані відрізки, необхідно визначити, який з них більший. Користуючись лінійкою, дитина обґрунтовує свій вибір.

2. Школяреві даються предметні малюнки, в один рядок він добирає ті, що відповідають на питання хто?, решта – на питання що? Ідентичне завдання застосовується з предмета «Я досліджую світ» з теми «Жива й нежива природа».

3. На уроці «Читання» після проведеної роботи над оповіданням учитель пропонує класу зіграти

діалог між двома персонажами. Учень з ІІІ може включитися в цю розмову.

4. Учитель формулює питання разом з асистентом учителя, на які можна відповісти «Так» і «Ні». Учень отримує картку з плюсом та мінусом.

Розвиток здатності до узагальнення здійснюється через гру «Четвертий зайвий». Асистент учителя пропонує дитині малюнок із зображенням 4–5 предметів, один з яких не має спільної суттєвої ознаки, характерної для решти. Необхідно визначити зайвий предмет та обґрунтувати свій вибір.

Гра «Навпаки» сприяє розвитку уваги, пам'яті, мислення. Асистент учителя називає слово, дитина має назвати протилежне значення до нього: день – ніч; малий – великий; білий – чорний; літо – зима; короткий – довгий; високий – низький; гарячий – холодний; здоровий – хворий; темний – світлий; сумно – весело. Якщо були труднощі, то пропонувалися слова для довідок.

Методи особистісно орієнтованої технології, ігрові зокрема, охоплюють різні сфери розвитку дитини з ІІІ: пізнавальну, естетичну, етичну й дають можливість для самовираження, рефлексії.

Тренувальні вправи. «Графічний диктант». Він спрямований на розвиток довільної уваги, дрібної моторики. Алгоритм проведення: дитині пропонувався вірш:

На подвір'ї є хазяїн –

Добре знає він усіх.

Дім завжди охороняє –

Розважатись він не звик!

Відгадайте, хто це? (Пес)

Завдання: намалювати тварину, дати їй кличку.

Асистент вчителя пошепки акцентує увагу на поведженні з тваринами вдома, на вулиці.

Метод наслідування. Він спрямований на формування в учня з ІІІ пізнавальних умінь, інтересів. У цьому процесі велике значення набуває спільна робота вчителя й асистента вчителя. Ними обговорюються підходи до пояснення теми з будь-якого предмета.

Зазначимо, що цей метод є ефективним у 2 класі на уроках української мови та читання, математики та інших. На уроці української мови учень повторює за вчителем, асистентом слова, уводить їх у речення, складає за аналогією. На уроці читання асистент вчителя використовує пошепкове читання.

Метод моделювання. Він має місце на будь-якому уроці у початковій школі: моделювання ситуації поведінки на вулиці, у друзів, у школі. Учні вчать запитувати один в одного, будувати діалоги. Адже метою особистісно орієнтованого

навчання є процес психолого-педагогічної допомоги дитині у становленні її суб'єктивності, культурної ідентифікації, соціалізації. Рекомендуємо об'єднувати дітей у групи, прогнозувати завдання для групи, в якій буде дитина з ІІІ.

Як показує дослідження, тільки у спільній діяльності у процесі реалізації принципів дитиноцентризму, педагогіки партнерства можна досягти успіхів. Особистісно орієнтована технологія навчання відрізняється від традиційної тим, що учень є суб'єктом освіти (у супроводі

асистента вчителя); учитель виконує консультативну навчальну роль, асистент учителя й команда супроводу – спрямовують діяльність дитини з ІІІ на особистісний її розвиток.

Висновки. Таким чином, нами розкрито застосування методів навчання молодших школярів за особистісно орієнтованою технологією навчання.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у застосуванні методу моделювання на уроках початкової школи з учнями з інтелектуальними порушеннями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Дятко Г. Впровадження особистісно орієнтованого навчання на уроках рідної мови в початковій школі. *Рідне слово в етнокультурному вимірі*. 2012. С. 395–402.
2. Мазайкіна І.О. Формування готовності майбутніх учителів до застосування особистісно орієнтованих педагогічних технологій навчання іноземних мов у професійній діяльності : дис. ... канд. пед. н. (доктора філософії) за спец. : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, МОН України, Вінниця, 2018. 259 с.
3. Освітні технології : навчально-методичний посібник / за заг. ред. О.М. Пехоти. Київ : А.С.К., 2001. 256 с.
4. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2017. № 38–39. Ст. 380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
5. Савченко О.Я. Особистісно орієнтовне спілкування. Навчання і виховання учнів 3 класу. Київ : Поч. школа. 2004. С. 12–18.
6. Теорія і практика інклюзивної освіти : навчально-методичний посібник. / Упорядник Бондар К.М. 2-ге вид., доп. Проєкт «Підтримка інклюзивної освіти у м. Кривий Ріг», 2019. 170 с.